

Warszawa, 29 kwietnia 2021 roku

Centrum Ochrony Mokradel

Sprawozdanie merytoryczne z działalności w 2020 roku

1. CZYNNA OCHRONA PRZYRODY Z UDZIAŁEM WOLONTARIUSZY

W roku 2020 ze względu na sytuację pandemiczną udało się zrealizować działania ochrony czynnej z udziałem wolontariuszy jedynie na samym początku roku - w lutym 2020 na Górze Sosnówce k. Chęcín. Działania związane z pracą wolontariuszy przy ochronie czynnej koordynowali Jan Kucharzyk i Łukasz Kozub.

Góra Sosnówka k. Chęcín

Stowarzyszenie dzierżawi od Skarbu Państwa działkę o powierzchni ponad 4 ha, położoną na terenie miasta Chęciny, w Górach Świętokrzyskich. Ponad 2 ha zajmują jedne z najlepiej zachowanych w regionie muraw kserotermicznych. W ich obrębie występuje, prawdopodobnie trzecia pod względem liczebności w kraju, populacja wyjątkowo rzadkiego i zanikającego storczyka drobnokwiatowego. Akcja z udziałem wolontariuszy odbyła się w dniach 21-23 lutego. Wzięło w niej udział 17 osób. W trakcie prac, wykosiliśmy duże powierzchnie muraw oraz wygrabiliśmy gromadzącą się na nich martwą materię organiczną, a także usunęliśmy zarastające je zarośla tarniny i łączy.

2. DZIAŁALNOŚĆ W RAMACH WETLANDS INTERNATIONAL EUROPEAN ASSOCIATION

Udział CMok w działaniach Wetlands International European Association polegał przede wszystkim na uczestnictwie Wiktora Kotowskiego w spotkaniach Zarządu, m.in. w celu zatwierdzenia planów organizacji, sprawozdania finansowego za poprzedni rok, omówienia rozszerzenia listy organizacji członkowskich, sposobu przeprowadzenia kolejnego walnego zgromadzenia. Zdecydowano też o bezpośrednim zaangażowaniu WI EA w Polsce - w sprawę

budowy kopalni węgla kamiennego w sąsiedztwie Poleskiego Parku Narodowego, którą raportujemy w osobnym punkcie sprawozdania. Poprzez spotkania online i korespondencję mailową CMok konsultował kształt przygotowywanych przez WI EA dokumentów opiniodawczych.

Wśród ważnych działań WI EA w 2020 roku były m.in.:

- przygotowanie odpowiedzi na “mapę drogową” ochrony różnorodności biologicznej w Unii Europejskiej do 2030 roku
<https://europe.wetlands.org/news/feedback-from-wetlands-international-on-the-eu-2030-biodiversity-strategy-roadmap/>
- stworzenie koalicji “Dam removal Europe” wraz z World Fish Migration Foundation, European Rivers Network, The Rivers Trust, Rewilding Europe, WWF oraz The Nature Conservancy
- przygotowanie wraz z 13 innymi organizacjami opinii na temat znaczenia sprawiedliwej transformacji klimatycznej w Europejskim Zielonym Ładzie
<https://europe.wetlands.org/publications/making-the-european-green-deal-work-for-international-partnerships/>
- przygotowanie dokumentu wzywającego do niewprowadzania zmian do Ramowej Dyrektywy Wodnej
<https://europe.wetlands.org/news/protectwater-ngos-send-open-letter-to-eu-decision-makers/>
- opublikowanie materiałów na temat wpływu drogi wodnej E40 na ekosystemy Wisły, Prypeci i Dniepru oraz mokradel zlokalizowanych w ich zlewniach
<https://europe.wetlands.org/news/european-rivers-matter/>
- opublikowanie materiałów informacyjnych (policy brief) na temat paludikultury “Peatlands in the EU. Common Agriculture Policy (CAP) after 2020”
<https://europe.wetlands.org/news/lets-recognize-paludiculture-as-an-eligible-practice-in-the-eus-common-agricultural-policy/>
- przygotowanie opinii na temat europejskiej polityki klimatycznej
<https://europe.wetlands.org/news/feedback-to-ecs-climate-law/>
- przeprowadzenie webinaru pt. “WEBINAR – Peatlands in the new CAP: potential and synergies for sustainable regional economies with climate and biodiversity benefits”

<https://europe.wetlands.org/event/webinar-peatlands-in-the-new-cap-potential-and-synergies-for-sustainable-regional-economies-with-climate-and-biodiversity-benefits/>

- przeprowadzenie webinaru pt. Rivers as Lifelines for People and Nature
<https://europe.wetlands.org/event/webinar-rivers-as-lifelines-for-people-and-nature/>
- przygotowanie wraz z 28 innymi organizacjami listu otwartego wzywającego do pełnego dostosowania zreformowanej Wspólnej Polityki Rolnej do Europejskiego Zielonego Ładu
<https://europe.wetlands.org/news/csos-open-letter-calling-for-full-alignment-of-the-reformed-common-agricultural-policy-with-the-european-green-deal/>
- przygotowanie listu do członków Parlamentu Europejskiego wzywającego do poparcia wniosku Komisji Europejskiej w sprawie zakazu stosowania śrutu ołowianego na terenach podmokłych
<https://europe.wetlands.org/news/lead-is-poison-a-total-ban-is-needed/>
- dołączenie do konfederacji CONCORD, zrzeszającej europejskie organizacje zajmujące się pomocą i rozwojem
<https://europe.wetlands.org/news/we-are-now-members-of-concord/>

Ponadto, w 2020 roku poprzez zaangażowanie w WI-EA CMok został włączony w działania szerszej koalicji organizacji pozarządowych i instytucji naukowych (pod przewodnictwem Greifswald Mire Centre) lobbujących na rzecz silniejszego włączenia problematyki dotyczącej ochrony torfowisk czy ich zrównoważonego użytkowania (paludikultury) w ramy nowej Wspólnej Polityki Rolnej UE. Działania te zintensyfikowały się jesienią 2020 roku, gdy w Parlamencie Europejskim głosowane były poprawki do projektu Wspólnej Polityki Rolnej. Sukcesem kampanii było włączenie różnych typów paludikultury na listę upraw uprawnionych do otrzymywania wsparcia unijnego. Nie udało się jednak umieścić w projekcie zapisów silnie chroniących torfowiska przed degradacją będącą skutkiem użytkowania rolniczego.

3. POPULARYZACJA OCHRONY PRZYRODY I DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA

Światowy Dzień Mokradeł 2020 – Życie na bagnach

Obchody Światowego Dnia Mokradeł zostały zorganizowane w dniach 1-2 lutego. Pierwszego dnia odbyła się, jak co roku, sesja konferencyjna w budynku Wydziału Biologii Uniwersytetu Warszawskiego, który był, wraz z CMok, współorganizatorem obchodów. Wygłoszonych zostało 5 referatów i kilka komunikatów. Wśród prelegentów znaleźli się Tatiana Minayeva (Wetlands International, IMCG), Katarzyna Ramotowska (Biebrza Eco-Travel), Kasper Jakubowski (fundacja Dzieci w Naturę), Aleksandra Gierko (Politechnika Wrocławska, Wydział Architektury), Grzegorz Grzywaczewski (Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie), Adam Kapler (Ogród Botaniczny PAN w Powsinie), Beata Głębocka (Biebrzański Park Narodowy) oraz Izabela Jaszczuk i Jan Kucharzyk (Wydział Biologii UW, CMok). Na zakończenie odbył się koncert pieśni z Polesia w wykonaniu zespołu „Z lasu” oraz pokaz filmu „Olmany” w reżyserii Jagny Knittel. W spotkaniu wzięło udział ok. 150 osób. Następnego dnia odbyła się wycieczka do Zakola Wawerskiego w dolinie Wisły w Warszawie. W spacerze wzięło udział ok. 300 osób.

Wystawa Chrońmy Mokradła

Wystawa Chrońmy Mokradła była eksponowana w Narwiańskim Ośrodku Kultury w Narwi od lutego 2020. Była także udostępniona na świeżym powietrzu przy cerkwi prawosławnej w Czyżach w dniu 28 sierpnia, przy okazji parafialnego święta Zaśnięcia Bogurodzicy w Czyżach. Poniżej fragment artykułu Justyny Jakubowskiej w Przeglądzie Prawosławnym (<https://przegladprawoslawny.pl/2020/09/27/jaka-droge-wybiora-wladze-gminy/>), w którym opisała wrażenia z tego wydarzenia:

“Wystawa, która odbyła się przy cerkwi w Czyżach 28 sierpnia, miała błogosławieństwo metropolity Sawy. Jej termin był bardzo bliski 1 września, który został wyznaczony jako dzień modlitwy o ochronę środowiska naturalnego przez Święty i Wielki Sobór Cerkwi Prawosławnej w 2016 roku. Po zakończeniu nabożeństwa i procesji wokół cerkwi, duchowni poświęcili bukiety zbóż, kwiatów i ziół przyniesione przez wiernych. Każdy z nich był

świadectwem ogromnej różnorodności gatunków roślin występujących na tych terenach. Ta różnorodność świadczy o bogactwie tych ziem i jest potrzebna do dalszego trwania życia na ziemi, w tym życia ludzkiego.

Między innymi różnorodności gatunkowej i zagrożeń dla niej dotyczyła wystawa. Jeden z odwiedzających ją mieszkańców gminy był bardzo dumny z tego, że na jego łąkę przylatują czajki, niestety coraz rzadsze. Inny pan wspominał stare dobre czasy, kiedy po szkole łapał z kolegami raki i wrzucał je do tornistra. Kiedyś tutejsza rzeka była ich pełna, teraz nie ma ich w ogóle.

Ciekawe było też zupełnie inne spojrzenie dzieci. Na wielkim zdjęciu przedstawiającym z lotu ptaka dolinę rzeki pewien chłopiec dostrzegł dwa traktory i pasącą się krowę. Coś drobnego, czego dorośli w ogóle nie zauważali. Warto czasem popatrzeć na tą samą rzecz z innych punktów widzenia, można zobaczyć więcej. Inny chłopiec zaczął się zastanawiać nad tekstem „Dlaczego nie rozumiemy?”, towarzyszącym zdjęciu, które przedstawiało rów melioracyjny. Jak wytłumaczyć dziecku, że mimo, że od kilkadziesiąt lat wiadomo, że spuszczenie wody z terenów podmokłych jest dla nas złe, to i tak dalej to robimy?

A pod koniec przyszedł pan z Bielska, który przyjechał do Czyż na święto, i zapytał czemu te zdjęcia są takie ładne, czemu pokazują piękną przyrodę? Bo – jego zdaniem – lepiej byłoby pokazać na tych zdjęciach, jak będzie wyglądać świat i nasza okolica, kiedy przestaniemy dbać o przyrodę, kiedy pozwolimy ją niszczyć. Takie straszne, okropne obrazy może zwróciłyby większą uwagę, przeraziły ludzi i może wtedy ludzie by zaczęli myśleć o tym, co robią?”

We wrześniu 2020 wystawa uświetniła XXXIX Międzynarodowy Festiwal Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej, od 15 września była prezentowana w cerkwi soboru św. Trójcy w Hajnówce. Od 23 września 2020 była eksponowana w bibliotece miejskiej w Hajnówce (częściowo w oknach wychodzących na główną ulicę miasta), a następnie od 14 października 2020 w Hajnowskim Domu Kultury, gdzie otwarcie wystawy uświetniło inaugurację Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Hajnówce.

Pod koniec roku 2020 została przewieziona do Białowieży, gdzie zaplanowano jej ekspozycję w Białowieskim Parku Narodowym w Muzeum Przyrodniczo-Leśnym od 2 lutego 2021.

Filmy i wywiady popularyzujące wiedzę o mokradłach

Po co nam bagna? - film zrealizowany na Bagnie Całowanie przez Nową Konfederację, wystąpił Wiktor Kotowski, reprezentując UW i CMok

<https://www.youtube.com/watch?v=RvT53EXPY1Q>

Gdzie podziła się w Polsce woda? - audycja radiowa Homo Science w TOK FM z 25 stycznia (godz. 13:40), prowadzący: Aleksandra Stanisławska i Piotr Stanisławski, udział wziął Wiktor Kotowski, reprezentując UW i CMok

Życie na bagnach – Światowy Dzień Mokradeł 2020 - audycja radiowa Południe z Animumszem w Radiu Dla Ciebie z 30 stycznia (godz. 11:00), w której CMok reprezentował Łukasz Kozub

<https://www.rdc.pl/podcast/poludnie-z-animuszem-zycie-na-bagnach-swiatowy-dzien-mokradel-2020/>

Świat musi ugrząźć w bagnie. I to dosłownie, bo inaczej zabraknie nam wody - Krytyka Polityczna, wywiad Pauliny Januszewskiej z Wiktorem Kotowskim, reprezentującym UW i CMok, z 31 stycznia

<https://krytykapolityczna.pl/kraj/swiat-musi-ugrzazc-w-bagnie-i-to-doslownie-bo-inaczej-zabraknie-nam-wody/>

Odczarowujemy słowo "bagnó" - audycja Weekend Radia TOK FM z 1 lutego (godz. 20:00), prowadząca: Ewa Podolska - udział wziął Wiktor Kotowski, reprezentując UW i CMok, w ramach obchodów Światowego Dnia Mokradeł

Meandry jednostronne - Tygodnik Powszechny, wywiad Adama Robińskiego z Wiktorem Kotowskim, 14.12.2020

<https://www.tygodnikpowszechny.pl/meandry-jednostronne-165972>

4. WYPAS OWIEC W MIELNIKU

W związku z zakończeniem się z końcem roku 2019, podjętego w 2015 roku, zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego, aktywność CMok w Mielniku w roku 2020 uległa ograniczeniu. Wypas owiec prowadzony był jedynie w płatach zboczowych muraw

kserotermicznych na Górze Piaszczanej, Rowskiej oraz na terenie Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego "Głogi" i służyły podtrzymaniu efektów przyrodniczych osiągniętych w poprzednich latach.

5. WNIOSKOWANE I REALIZOWANE PROJEKTY

Ocena potencjalnego oddziaływania rozbudowy wydobywania węgla w Lubelskim Zagłębiu Węglowym na torfowiska Poleskiego Parku Narodowego

W ramach współpracy z Wetlands International i niemiecką fundacją Euronatur, CMok przeprowadził analizę potencjalnego wpływu uruchomienia kopalni węgla kamiennego w złożu Sawin, położonym w znacznej części pod południowo-wschodnią eksklawą Poleskiego Parku Narodowego, obejmującą najlepiej zachowane torfowiska węglanowe tej części Polesia Zachodniego - Bagno Bubnów i Bagno Staw. Wiosną na zlecenie Stowarzyszenia powstała ekspertyza pt. *Oddziaływanie projektowanej kopalni węgla kamiennego eksploatującej złoża Sawin na wody podziemne i powierzchniowe w rejonie Bagno Bubnów, Bagno Staw i Krowie Bagno*, natomiast jesienią opracowaliśmy ekspertyzę pt.: *Ocena potencjalnych skutków przyrodniczych planowanej eksploatacji węgla kamiennego ze złoża Sawin w rejonie Poleskiego Parku Narodowego*, zawierającą analizę danych literaturowych na temat przyrody tego terenu oraz ocenę skali potencjalnych strat w przyrodzie wywołanych uruchomieniem kopalni. Projekt był kontynuowany w roku 2021.

Pamiętajmy o Mokradłach

15 grudnia 2020 roku CMok ogłosił nabór do projektu "Pamiętajmy o mokradłach". W ogłoszeniu o naborze CMok zaapelował do osób z całej Polski, zaangażowanych w obronę mokradeł w ich najbliższej okolicy: *Nie możesz patrzeć jak ostatnie w okolicy tereny podmokłe giną przecinane rowami albo zasypywane śmieciami? Samotnie protestujesz przeciwko regulacji strumienia, kopalni torfu albo nowej drodze powstającej na pięknym bagnie? Jeśli angażujesz się w ochronę mokradeł, ale brak Ci wiedzy lub wsparcia, zapraszamy Cię do współpracy. W ramach projektu „Pamiętajmy o Mokradłach” pomagamy lokalnym działaczom i działaczkom w walce o ginące tereny podmokłe. Przywróćmy razem*

lokalną tożsamość tych miejsc, stwórzmy społeczne zaplecze do ich ochrony, opracujmy strategię działania.

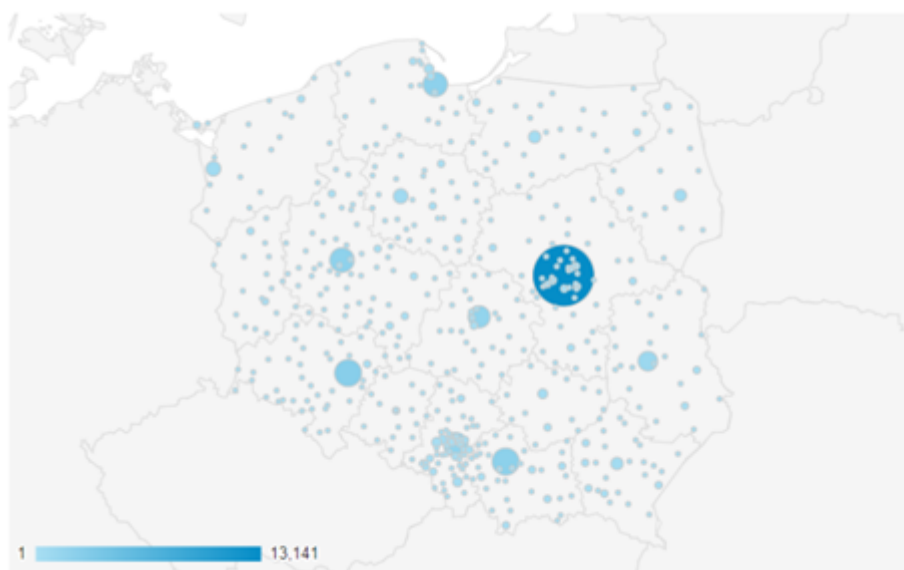
W projekcie zaplanowano wyłonienie co najmniej pięciu osób, z którymi zostanie podjęta współpraca, celem wsparcia ich w działalności ochrony mokradeł. Działania mają obejmować: część badawczą (rozpoznanie sytuacji, wywiady i warsztaty z mieszkańcami, ekspertyza przyrodnicza), opracowanie krótkiego filmu dokumentalnego, wsparcie społecznej debaty oraz pomoc w wypracowaniu narzędzi odpowiadających na problem (np. w mediacjach lub przygotowaniu wniosku projektowego). Na początku projektu zorganizowany ma być też kurs ekologii i ochrony mokradeł.

Zgłoszenia można było przysyłać za pomocą internetowego formularza do 6 stycznia 2021. Projekt Pamiętajmy o Mokradłach realizowany jest przez CMok z dotacji programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy, finansowanego z Funduszy EOG. Kierowniczką projektu jest Magdalena Siemaszko.

6. SERWISY INTERNETOWE

Strona Bagna.pl

W 2020 roku stronę bagna.pl odwiedziło 47 tys. użytkowników, czyli ponad dwa razy więcej niż w roku poprzednim (2019: 22 tys. użytkowników, 2018: 13,8 tys.). Najwięcej wizyt na stronie zarejestrowaliśmy przez kilka dni poprzedzających Światowy Dzień Mokradeł – ponad 300 użytkowników dziennie, oraz w kwietniu i maju – około 300-400 użytkowników dziennie. 91% użytkowników stanowili nowi użytkownicy, 9% - użytkownicy powracający. 93% użytkowników wchodziło na stronę z lokalizacji w Polsce. Użytkownicy pochodzili z ponad 900 miejscowości, najczęściej (podobnie jak w poprzednim roku) z Warszawy, Wrocławia, Krakowa, Gdańska, Poznania, Katowic, Łodzi i Lublina.

Miejsca logowania użytkowników strony bagna.pl w 2020 roku w Polsce

Większość użytkowników ogląda stronę przez krótki czas – średni czas trwania sesji to 1 minuta. 87% użytkowników odnajdywało stronę poprzez wyszukiwanie (*organic search*). Witryny najczęściej odsyłające użytkowników do strony bagna.pl w 2020 roku to: Facebook, baidu.com (chińska wyszukiwarka), yahoo.com, gazeta.pl, ratujmyrzeki.pl, wikipedia.org, biol.uw.edu.pl, gis-mokradla.info, naukawpolsce.pap.pl. Podobnie jak w 2019 roku, podstrony przez które użytkownicy najczęściej wchodzili na stronę bagna.pl (*landing page*) w 2020 roku to podstrony z krzyżówkami i scenariuszami lekcji dla dzieci. Jednak zanotowaliśmy około 10-krotny wzrost dostępu do strony bagna.pl przez te edukacyjne podstrony w porównaniu z poprzednim rokiem. Może sugeruje to, że nasze materiały były wykorzystywane w zdalnej edukacji w roku pandemii?

Fanpage bagna.pl

W 2020 roku nastąpił przyrost liczby sympatyków fanpage'a bagna.pl z 3013 do 4035. To średnio prawie 3 polubienia dziennie. Liczba osób obserwujących była niewiele większa, co oznacza, że liczba osób obserwujących, ale niedecydujących się na polubienie jest stosunkowo nieduża (kilkadziesiąt osób). Największe przyrosty polubień nastąpiły w okolicach 15 grudnia, 10 marca, 23 kwietnia, 13 maja i 27 grudnia. Największą

popularnością w 2020 roku cieszył się post związany z naborem do projektu CMok "Pamiętajmy o Mokradłach", który dotarł do prawie 33 tysięcy odbiorców, a także wiadomość o opinii wydanej przez CMok na temat planów budowy Centralnego Portu Komunikacyjnego i związanej z nim infrastruktury drogowej. Tradycyjnie duże zainteresowanie fanpage'em bana.pl wystąpiło w okresie zbliżonym do Dnia Mokradeł. W ciągu roku tylko 16 osób zrezygnowało z obserwowania fanpage'a. Rezygnacje zdarzały się nieregularnie i nigdy nie przekraczały dwóch dziennie. Podobnie jak w poprzednich latach, cały zasięg wpisów był spontaniczny - Stowarzyszenie nie wykupiło płatnej promocji.

W 2020 roku na fanpage'u bagna.pl opublikowanych zostało ok. 300 wpisów. Firmowaliśmy 6 wydarzeń, w tym Światowy Dzień Mokradeł na Wydziale Biologii UW wraz z częścią terenową i akcją czynnej ochrony murawy na górze Sosnowce.

Poprzez wiadomości prywatne w 2020 roku skontaktowało się z nami 45 osób. Większość z nich dotyczyła organizowanych przez fanpage wydarzeń oraz próśb o poradę w sprawie interwencji wobec niszczenia mokradeł.

7. INTERWENCJE PRZYRODNICZE

Pogłębianie rowów na Bagnie Wizna

Gdy w kwietniu płonęły Bagna Biebrzańskie, kopano rowy odwadniające Bagno Wizna, torfowiskowy obszar Natura 2000 położony u zbiegu rzek Biebrzy i Narwi. Fundacja Dzika Polska, Towarzystwo Przyrodnicze Dubelt oraz Natura International Polska na podstawie analizy zdjęć satelitarnych zidentyfikowały ponad 50 rowów odwadniających, pogłębianych w ostatnich miesiącach. Część pogłębianych rowów sprawdzono i udokumentowano dodatkowo w terenie. Po interwencji Fundacji Dzika Polska RDOŚ w Białymstoku wszczął postępowanie ws. wstrzymania prac prowadzących do odwadniania Bagna Wizna. Centrum Ochrony Mokradeł dołączyło do organizacji domagających się od RDOŚ w Białymstoku wstrzymania pogłębiania rowów i przywrócenia stanu poprzedniego oraz zawnioskowało o dołączenie na prawach strony do wszczętego postępowania.

W grudniu RDOŚ w Białymstoku wydał w powyższym postępowaniu bezprecedensową decyzję, zakazującą odwadniania Bagna Wizna do 2024 roku.

Kopalnia torfu w gminie Narew i Czyże

18 września 2019 roku do Stowarzyszenia zwróciła się przedstawicielka mieszkańców gmin Czyże i Narew, zaniepokojonych planami budowy kopalni torfu na nadnarwiańskich łąkach torfowiskowych. CMok włączył się we współpracę z ww. grupą mieszkańców (Społeczny Komitet Ochrony Łąk Torfowych), wspierając ich działania merytorycznie i konsultacyjnie oraz umawiając się na przekazanie, na początku 2020 roku, wystawy „Chrońmy Mokradła”. Wystawa została przekazana i była pokazywana w gminie Czyże, a także sąsiednich gminach, tak jak to zostało opisane w punkcie 3. Członkowie CMok (Wiktor Kotowski i Magdalena Siemaszko) wzięli udział w spotkaniu konsultacyjnym projektu zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz prognozy oddziaływania na środowisko tego projektu (18.06 w siedzibie gminy Czyże). W trybie konsultowania ww. dokumentów eksperci CMok przygotowali dokument z uwagami merytorycznymi, a następnie przesłali go do Urzędu Gminy Czyże (9.07). W kolejnych miesiącach CMok pozostał w bieżącym kontakcie z lokalną działaczką, przedstawicielką Komitetu, monitorując sytuację zagrożonych łąk. Wsparcie kontynuowane jest poprzez realizację projektu “Pamiętajmy o Mokradłach”, do którego zakwalifikowany został przypadek zagrożonych łąk w Czyżach.

Zabudowa letniskowa na mechowisku w m. Kasparus (pomorskie)

Wiosną członkowie Stowarzyszenia wykonujący prace inwentaryzacyjne w obszarze Natura 2000 Sandr Wdy zauważyli, że na fragmencie mechowiska we wsi Kasparus (woj. pomorskie) budowane jest ogrodzenie (betonowane są słupki ogrodzeniowe). Budowa ta doprowadziła do zniszczenia powierzchni torfowiska oraz darni rzadkich gatunków mchów, takich jak mszar krokiewkowaty, błyszczce włosowate i haczykowiec błyszczący. Ponadto ogrodzenie to znajdowało się zaledwie kilka metrów od skupień skalnicy torfowiskowej, odkrytych na tym torfowisku rok wcześniej przez członków Stowarzyszenia. Zniszczenia te zostały zgłoszone do RDOŚ w Gdańsku. Niestety, w kolejnych tygodniach na budowanym ogrodzeniu została zamontowana siatka, a na skraju torfowiska, na wyniesionej części działki rozpoczęły się prace budowlane. Sprawa ta obecnie jest w toku. Członek Stowarzyszenia złożył w jej trakcie zeznania na policji jesienią 2020 roku.

Zasypywanie ziemią mechowiska w m. Wiele (pomorskie)

Wiosną członkowie Stowarzyszenia, prowadząc prace inwentaryzacyjne w rejonie (w Ostoja Natura 2000 Młosino-Lubnia), zauważyli płat mechowiska w miejscowości Wiele (woj. pomorskie) z obficie występującym skrzypem pstrym (prawdopodobnie obecnie jedyne stanowisko tego gatunku na Pomorzu) oraz mchem skorpionowcem brunatnym. Niestety, płat ten był zasypywany ziemią, w celu przeznaczenia go pod zabudowę lotniskową. Po sprawdzeniu okazało się, że mechowisko to zostało wykazane w PZO dla obszaru Natura 2000. Sprawa została zgłoszona do RDOŚ w Gdańsku. W wyniku zgłoszenia RDOŚ nakazał właścicielowi gruntu usunięcie nawiezionej ziemi, co zostało przez niego wykonane jesienią 2020 roku.

Wniosek do RDOŚ w Warszawie o wycofanie zezwolenia na odstrzał bobrów na terenie obrębu Bojany w gminie Brok nad Bugiem

W styczniu CMok wystąpił do RDOŚ w Warszawie z wnioskiem o wycofanie zezwolenia na odstrzał bobrów na terenie obrębu ewidencyjnego Bojany w gminie Brok. Przekonywaliśmy, że uwzględnienie tego obrębu w Zarządzeniu Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie z dnia 23 grudnia 2019 w sprawie zezwolenia na czynności podlegające zakazom w stosunku do bobra europejskiego (*Castor fiber*), bez uprzedniego przeprowadzenia procedury oceny oddziaływania na środowisko, jest niezgodne z art. 33 ust. 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, nie ma bowiem pewności, że jego realizacja nie wpłynie negatywnie na przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 Ostoja Nadbużańska PLH140011.

Inne

Członkowie CMok udzielali kilkakrotnie konsultacji za pośrednictwem wiadomości prywatnych wysyłanych na konto bagna.pl na Facebooku oraz drogą mailową w sprawach ochrony drobnych mokradeł, najczęściej położonych na gruntach prywatnych.

8. UDZIAŁ W KONSULTACJACH SPOŁECZNYCH PLANÓW I POLITYK

W 2020 roku Centrum Ochrony Mokradeł zabrało głos w konsultacjach społecznych dotyczących **projektu Planu przeciwdziałania skutkom suszy**, projektu Strategicznego Studium Lokalizacyjnego Inwestycji **Centralnego Portu Komunikacyjnego** wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko, w tym negatywnie zaopiniowało przebieg trasy **S50(A50) przez Bagno Całowanie i Dolinę Bugu**, a także przesłało uwagi do planu budowy drogi ekspresowej **S16 przez Mazury i Dolinę Biebrzy**.

9. PRACE ZLECONE PRZEZ INNE PODMIOTY I REALIZOWANE PRZEZ CENTRUM OCHRONY MOKRADEŁ

Centrum Ochrony Mokradeł realizowało kilkanaście zleceń zewnętrznych, otrzymanych w wyniku postępowań przetargowych oraz zapytań ofertowych. Większość z nich koordynował Jan Kucharzyk. Ponadto członkowie Stowarzyszenia wykonywali inne prace zlecone, posługując się afiliacją CMok i promując wiedzę o celach oraz osiągnięciach Stowarzyszenia, z których niektóre zostały także opisane poniżej.

1. W maju, lipcu oraz we wrześniu, już po raz piąty, członkowie Stowarzyszenia wykonali zabieg **usuwania rdestowca ostrokończystego** *Reynoutria japonica* ze stanowisk położonych na terenie Parku Narodowego Gór Stołowych. Prace zlecone przez Park Narodowy realizowane były w rejonie miejscowości Radków i Pasterka, i odebrane zostały bez zastrzeżeń.
2. Od maja do września Stowarzyszenie wykonało drugi etap prac związanych z inwentaryzacją siedlisk przyrodniczych z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej oraz minoga strumieniowego na terenie obszaru Natura 2000 **Wzgórze Kunowskie** (poza Lasami Państwowymi). W trakcie prac zinwentaryzowano i przeprowadzono ocenę stanu ochrony następujących siedlisk: wydm śródlądowych (2330), starorzeczy i naturalnych zbiorników wodnych (3150), nizinnych i podgórskich rzek ze zbiorowiskami włosieniczników (3260), zmiennowilgotnych łąk trzęślicowych (6410), ziołorośli górskich i ziołorośli nadrzecznych (6430), łąk świeżych (6510), grądu środkowoeuropejskiego i subkontynentalnego (9170), muraw kserotermicznych (6210), łągów wierzbowych, topolowych, olszowych i jesionowych (91E0*). Tożsamymi

- badaniami objęto również trzeplę zieloną *Ophiogomphus cecilia*, czerwończyka nieparka *Lycaena dispar*, czerwończyka fioletka *Lycaena helle*, modraszka telejusa *Maculinea teleius* oraz minoga strumieniowego *Lampetra planeri*. Prace realizowane na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Kielcach odebrane zostały bez zastrzeżeń.
3. Od maja do września członkowie Stowarzyszenia prowadzili inwentaryzację i monitoring siedlisk przyrodniczych w kilku obszarach Natura 2000 na terenie województwa. dolnośląskiego: **Źródła Pijawnika, Sztolnia w Młotach, Dolina Bystrzycy Łomnickiej, Góry Złote i Kozioróg w Czernej**. Badania te były kontynuacją prac rozpoczętych w 2019 r. W obszarze Natura 2000 Kozioróg w Czernej odnaleziono - niewykazywane wcześniej - płaty siedliska przyrodniczego 3150 z występującymi w ich obrębie, rzadkimi i chronionymi roślinami, m.in. kotewka orzech wodny *Trapa natans*, salwinia pływająca *Salvinia natans* i cibora brunatna *Cyperus fuscus* oraz płat siedliska przyrodniczego 6440 z występującymi w jego obrębie m.in. czoskiem kątowatym *Allium angulosum* i węzowym *A. scorodoprasum* oraz konitrum błotnym *Gratiola officinalis*. W przypadku obszaru Natura 2000 Dolina Bystrzycy Łomnickiej przeprowadziliśmy również dodatkowe, nieobjęte umową badania na terenach przylegających do obszaru, efektem których było złożenie propozycji rozszerzenia granic obszaru m.in. o powierzchnię płatów łąk świeżych (6510) i łąk konietlicowych (6520). Na terenie obszaru Natura 2000 Źródła Pijawnika odnaleziono stanowisko turzycy pchlej *Carex pulicaris*, które jest aktualnie jedyną znaną lokalizacją tego gatunku na terenie Sudetów oraz ich przedpola. Wszystkie wskazane wyżej prace zostały odebrane przez Zamawiającego (Regionalną Dyrekcję Ochrony Środowiska we Wrocławiu) bez uwag.
 4. W okresie od czerwca do września członkowie Centrum Ochrony Mokradeł wykonali monitoring stanu ochrony przedmiotów ochrony na terenie wybranych obszarów Natura 2000 w woj. podlaskim (**Dolina Górnej Rospudy, Ostoja Augustowska, Pojezierze Sejneńskie, Źródlika Wzgórz Sokólskich, Ostoja Suwalska, Jeleniewo**). Badaniami objęto haczykowca błyszczącego *Hamatocaulis vernicosus*, sasanekę otwartą *Pulsatilla patens*, leńca bezpodkwiatkowego *Thesium ebracteatum*, lipiennika Loesela *Liparis loeselii*, skalnicę torfowiskową *Saxifraga hirculus* oraz siedliska przyrodnicze: ziołorośla nadrzeczne (6430), torfowiska wysokie (7110), torfowiska przejściowe i trzęsawiska (7140), torfowiska nakredowe (7210) oraz torfowiska niskie (7230). Prace zostały

- odebrane przez Zamawiającego (Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Białymstoku) bez uwag.
5. W sierpniu i we wrześniu wykonany został I etap prac związanych z inwentaryzacją jezior ramienicowych (3140) na terenie obszaru Natura 2000 **Pojezierze Sejneńskie** (zleconych przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Białymstoku). W ramach prowadzonych badań skontrolowano około 20 zbiorników wodnych, stwierdzając obecność siedliska na pięciu stanowiskach. Badania będą kontynuowane w roku 2021. Całość wykonanych prac została odebrana bez zastrzeżeń.
 6. W czerwcu i lipcu członkowie Centrum Ochrony Mokradeł wykonali I etap prac polegających na inwentaryzacji i monitoringu lipiennika Loesela *Liparis loeselii* w granicach obszaru Natura 2000 **Jeleniewo**. Badaniami objęto całą południową enklawę oraz zachodnią część północnej enklawy. W trakcie prac zidentyfikowano pięć stanowisk gatunku, z których część nie była wcześniej znana. Prace będą kontynuowane w 2021 r., a ekspertyza dotycząca I etapu odebrana została bez zastrzeżeń.
 7. Od kwietnia do sierpnia 2020 r. prowadzono prace związane z realizacją siedlisk nieleśnych (2330, 5130, 6120, 6210, 6410, 6440 i 6510) oraz gatunków roślin (sasanki otwartej *Pulsatilla patens*, leńca bezpodkwiatkowego *Thesium ebracteatum* i rzepika szczeciniastego *Agrimonia pilosa*) na terenie **Ostoi Narwiańskiej** (poza obszarem Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego). W efekcie przeprowadzonych badań zidentyfikowano kilkadziesiąt płatów siedlisk objętych zamówieniem. Odkryto również jedno, nie podawane wcześniej stanowisko sasanki otwartej *Pulsatilla patens*, a także potwierdzono obecność leńca bezpodkwiatkowego *Thesium ebracteatum* na granicy rezerwatu przyrody Rycerski Kierz. Prace zostały odebrane bez zastrzeżeń. Będą one kontynuowane w 2021 r.
 8. Od maja do sierpnia członkowie Centrum Ochrony Mokradeł wykonali - na zlecenie Regionalnej Dyрекcji Ochrony Środowiska w Białymstoku - inwentaryzację siedliska 6510 oraz rzepika szczeciniastego *Agrimonia pilosa* na terenie **Ostoi Suwalskiej** (na gruntach zarządzanych przez PGL LP). W trakcie badań odkryto m.in. nowe, nieznanne stanowiska rzepika szczeciniastego. Ekspertyzy zostały odebrane przez Zamawiającego bez zastrzeżeń.
 9. W lipcu, sierpniu i wrześniu przeprowadzone zostały badania inwentaryzacyjne i monitoringowe na terenie obszaru Natura 2000 **Dolina Górnej Rospudy** (na gruntach

zarządzanych przez PGL LP), dotyczące występowania rzepika szczeciniastego *Agrimonia pilosa* oraz haczykowca błyszczącego *Hamatocaulis vernicosus*. Potwierdzono obecność obu taksonów na terenie ostoi, odkryto również nieznanne dotąd stanowiska *A. pilosa*. Prace zostały odebrane przez Zamawiającego (RDOŚ w Białymstoku) bez zastrzeżeń.

10. W lipcu i sierpniu członkowie Centrum Ochrony Mokradeł wykonali drugą część prac terenowych, związanych z inwentaryzacją siedlisk leśnych (9170, 91E0 i 91D0) w granicach obszaru Natura 2000 **Ostoja Augustowska**. Badania przeprowadzono na ponad połowie obszaru ostoi. Stwierdzono obecność wszystkich przedmiotów ochrony objętych zamówieniem Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku. W 2020 roku przeprowadzono również pierwszy etap prac terenowych, związanych z inwentaryzacją nieleśnych siedlisk torfowiskowych (7230, 7210, 7140, 7110) w granicach obszaru Natura 2000 Ostoja Augustowska. Prace terenowe w Ostoi Augustowskiej kontynuowane będą w 2021 roku. Wykonane badania zostały odebrane przez Zamawiającego bez zastrzeżeń.
11. Wiosną i latem członkowie Stowarzyszenia prowadzili, na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gdańsku, inwentaryzację siedlisk murawowych (ciepłolubne śródlądowe murawy napiaskowe *6120 i murawy kserotermiczne 6210) oraz kontynuowali rozpoczętą w roku poprzednim inwentaryzację siedlisk 7230 (mechowiska) i 7140 (torfowiska przejściowe) oraz lipiennika Loesela i haczykowca błyszczącego i w części obszaru Natura 2000 **Sandr Wdy**, leżącej w województwie pomorskim oraz w rejonie jego proponowanego powiększenia. Wyniki tej inwentaryzacji zostały wykorzystane do znacznego powiększenia obszaru Natura 2000 (o ok. 1700 ha), które zostało zaakceptowane przez GDOŚ i ostatecznie zatwierdzone na początku stycznia 2021. Całość wykonanych przez nas prac została odebrana bez zastrzeżeń.
12. Członkowie Centrum Ochrony Mokradeł, na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gdańsku, kontynuowali związane z uzupełnieniem stanu wiedzy o przedmiotach ochrony prace także w ostoi Natura 2000 **Dolina Wieprzy i Studnicy**. Dotyczyły one przede wszystkim ekosystemów wodnych (rzeki włosienicznikowe) i torfowiskowych (torfowiska wysokie, przejściowe i mechowiska) oraz łąk świeżych. W ramach prac odnaleziono, między innymi, siedem płatów mechowisk oraz dwa dodatkowe (niewykazane dotąd w SDF) przedmioty ochrony w ostoi: haczykowca

błyszczącego (trzy stanowiska) i lipiennika Loesela (jedno stanowisko). Warty podkreślenia jest, że zinwentaryzowano (co nie było przedmiotem zamówienia) 46 płatów torfowisk przejściowych (wg. zapisów dotychczasowego PZO było ich tylko 11). Podobnie, jak w przypadku obszaru Sandr Wdy, część z ww. siedlisk zinwentaryzowano poza dzisiejszymi granicami ostoi i Stowarzyszenie zaproponowało zmianę jej granic (powiększenie), tak aby objąć je ochroną. Całość prac została odebrana przez Zamawiającego bez zastrzeżeń.

13. Od kwietnia do września członkowie Stowarzyszenia wykonali inwentaryzację borów chrobotkowych (91T0) na fragmencie obszaru Natura 2000 **Młosino-Lubnia**, m.in. w granicach rezerwatu przyrody Bór Chrobotkowy. Prace zlecone przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Gdańsku potwierdziły m.in. występowanie dwóch rzadkich gatunków porostów - chrobotka alpejskiego *Cladonia stellaris* oraz oskrzelki niwalnej *Flavocetraria nivalis*. Kondycja populacji drugiego z wymienionych gatunków okazała się bardzo zła - stwierdzono obecność tylko kilku plech o powierzchni poniżej 1 cm² każda. W efekcie wykonanych badań terenowych zaproponowano działania ochronne. Ekspertyza została odebrana przez Zamawiającego bez zastrzeżeń.
14. W okresie od maja do września wykonane zostały prace związane z inwentaryzacją torfowisk niskich (7230) oraz łągów wierzbowych, topolowych, olszowych i jesionowych (91E0*) na terenie obszaru Natura 2000 **Dolina Stropnej**. W efekcie (zleconych przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Gdańsku) badań stwierdzono, że na terenie obszaru zachował się tylko jeden płat siedliska 7230, którego stan ochrony jest zły. Zidentyfikowano również około 10 płatów łągów olszowych. Ekspertyza została odebrana bez zastrzeżeń.
15. Pomiędzy majem a sierpniem na zlecenie Regionalnej Dyрекcji Ochrony Środowiska w Gdańsku, wykonaliśmy inwentaryzację wybranych siedlisk na terenie obszaru Natura 2000 **Trzy Młyny**. Badaniami objęte były torfowiska niskie (7230), kwaśne buczyny (9110) oraz grąd subatlantycki (9160). W efekcie przeprowadzonych prac stwierdzono m.in. całkowity zanik torfowisk niskich na tym terenie. Prace zostały odebrane przez Zamawiającego bez zastrzeżeń.
16. Wiosną i latem członkowie Centrum Ochrony Mokradeł wykonali inwentaryzację i monitoring gatunków owadów na terenie dwóch obszarów Natura 2000 w woj. warmińsko-mazurskim (na zlecenie Regionalnej Dyрекcji Ochrony Środowiska

w Olsztynie). W granicach obszaru Natura 2000 **Swajnie** wykonaliśmy badania czerwonończyka nieparka *Lycaena dispar* (potwierdzając jego obecność w ostoi), a na terenie **Niecki Skaliskiej** poszukiwaliśmy czerwonończyka nieparka *Lycaena dispar* oraz zalotki większej *Leucorrhinia pectoralis*, które również zostały przez nas odnalezione. Kompletna ekspertyza, zawierająca m.in. mapę rozmieszczenia przedmiotowych gatunków oraz propozycje metod ich ochrony, została odebrana przez Zamawiającego bez zastrzeżeń.

10. LICZENIE ŻURAWI W MAZOWIECKIM PARKU KRAJOBRAZOWYM

W trakcie XII edycji akcji liczenia żurawi w Mazowieckim Parku Krajobrazowym padło kilka rekordów. Po pierwsze odbyła się ona pod koniec najcieplejszej zimy w historii pomiarów – zarówno globalnie jak i na terenie Polski. Z tego względu wyznaczyliśmy najwcześniejszy w historii akcji termin liczenia – 7 marca. Świat przyrody w widoczny sposób reaguje na coraz większe anomalie temperatury. Szczególnie plastyczne są ptaki, dzięki swym zdolnościom przemieszczania się na dalekie odległości. Żurawie coraz liczniej pozostają na zimę w Polsce, a te zimujące w cieplejszych krajach coraz wcześniej do nas przylatują. W taką zimę jak tegoroczna, bez pokrywy śnieżnej i dłuższych okresów mrozu, ryzykanci mogą zyskać najwięcej.

Wybrany przez nas termin okazał się strzałem w dziesiątkę. Padł rekord liczby stwierdzonych par lęgowych (wykazujących zachowania godowe w pobliżu swoich siedlisk lęgowych), która wyniosła 20. Do tego uczestnicy akcji (33 osoby) zaobserwowali blisko 60 żurawi o niepotwierdzonej lęgowości (to kolejny rekord), w tym przelatujący w kierunku północnym klucz 26 żurawi, prawdopodobnie migrujących na Mazury, a może i na Syberię.

Na terenie ostoi Natura 2000 Bagno Całowanie stwierdziliśmy 14 par lęgowych, na terenie ostoi Bagna Celestynowskie 4 pary, pozostałe 2 pary na granicy lasu i pól w południowo-wschodniej części Mazowieckiego Parku Krajobrazowego. Jeśli chodzi o Bagno Całowanie, którego środkowa część o powierzchni około 50 km² została przez nas pokryta gęstą siecią punktów nasłuchowych, można pokusić się o oszacowanie zagęszczenia populacji lęgowej. Wyniosła ona 28 par na 100 km². To wysoka wartość, choć znane są przypadki zagęszczeń powyżej 30 par na 100 km², a nawet lokalnych skupisk kilkunastu par na 1 km², w związku z czym na Całowaniu potencjalnie mogłoby zakładać gniazda jeszcze

więcej żurawi. W każdym razie nasze tegoroczne wyniki, podobnie do wyników z lat ubiegłych wpisują się w ogólnoeuropejski trend wzrostowy liczebności populacji lęgowej żurawia.

Cieszą też liczne odnalezione przez nas ślady działalności bobrów, naturalnych sprzymierzeńców żurawi i wszystkich innych mieszkańców mokradeł. Martwi, że część bobrowych tam nosiła ewidentne ślady zniszczeń dokonanych przez ludzi. Takie przykre obserwacje odnotowaliśmy między wsiami Podbiel i Całowanie, na północ od stawów i wydmy Pękatki. W trakcie liczenia żurawi zaobserwowane zostały m.in. tokujące czajki oraz kszyk. Liczenie żurawi zorganizował członek Stowarzyszenia, Michał Kryciński.

11. INWENTARYZACJA I MONITORING BEZLISTU OKRYWOWEGO W POLSCE

Członkowie Stowarzyszenia prowadzili poszukiwania bezlistu okrywowego (*Buxbaumia viridis*) na terenie województwa podkarpackiego. Od stycznia do lutego odkryli dotąd nieznane, liczne stanowiska bezlistu okrywowego na terenie Bieszczadów (Nadleśnictwo Stuposiany). Zarówno wiosną, jak i jesienią, kontynuowaliśmy poszukiwania bezlistu okrywowego na terenie Sudetów, głównie Rudaw Janowickich, ale działania te zakończyły się niepowodzeniem. Gatunku nie odnaleźliśmy również na terenie Parku Narodowego Gór Stołowych, gdzie poszukiwaliśmy go - na podstawie wydanej przez Park zgody - w grudniu.

12. WSPÓŁPRACA Z INNYMI PODMIOTAMI REALIZOWANA PRZEZ CENTRUM OCHRONY MOKRADEŁ

„Rezerваты przyrody - czas na comeback!”

W 2016 roku Centrum Ochrony Mokradeł weszło w skład koalicji organizacji pozarządowych w ramach koordynowanego przez Klub Przyrodników programu „Rezerваты przyrody - czas na comeback!”. Celem tego działania jest przygotowanie „shadow list” dla rezerwatów przyrody w Polsce i w dalszej kolejności uzupełnienie braków w krajowej ochronie rezerwatowej. Paweł Pawlikowski jest współkoordynatorem projektu dla województwa podlaskiego i warmińsko-mazurskiego, a w roku 2019 Łukasz Kozub został współkoordynatorem dla województwa mazowieckiego. Ze względu na pandemię w roku

2020 nie odbyło się spotkanie regionalnych koordynatorów programu. Udało się za to przekazać do RDOŚ w Olsztynie opracowaną i uzgodnioną z Nadleśnictwem Gołdap dokumentację projektowanego rezerwatu przyrody Czarcia Kępa w województwie warmińsko-mazurskim, chroniącego grądy zboczowe i źródliska ze stanowiskami gatunków górskich.

Firma Cumulus

W 2020 roku rozpoczęliśmy rozmowy z firmą Cumulus, która zaproponowała CMok przystąpienie do porozumienia 1% for the Planet i wsparcie finansowe działalności statutowej.

Udział w Krajowym Komitecie Ramsarskim

Na początku roku przy Krajowym Sekretariacie Konwencji Ramsarskiej (który jest jednostką w strukturze Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska) został powołany, jako ciało doradcze, Komitet Mokrady, składający się z przedstawicieli zarówno administracji publicznej jak i organizacji pozarządowych oraz instytucji naukowych, zajmujących się szeroko rozumianą ochroną mokradeł. W Komitecie tym CMok posiada swojego przedstawiciela, którym jest Łukasz Kozub. Zasiada w nim także Wiktor Kotowski, jako przedstawiciel Uniwersytetu Warszawskiego. W roku 2020 odbyły się dwa posiedzenia komitetu, ponadto za jego pośrednictwem CMok bierze udział w konsultacjach polityk krajowych i działań GDOŚ z zakresu ochrony mokradeł.